

Вікторія Петрівна ГМИРЯ

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Черкаський державний бізнес коледж

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3070-0158

E-mail: viktoryagmirya@ukr.net

Володимир Михайлович КУЧЕРЕНКО

генеральний директор корпорації «Укрвинпром», кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки, обліку та фінансів Інституту підвищення кваліфікації

Національного університету харчових технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0809-430X>

E-mail: winekvm@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Гмиря В. П. Управління економічною безпекою аграрних підприємств регіону [Текст] / Вікторія Петрівна Гмиря, Володимир Михайлович Кучеренко // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 4. – С. 388–394. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Метою статті є дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності й напрямків формування економічної безпеки аграрних підприємств регіону. Аналіз теоретичних аспектів об'єкта дослідження показав, що в даний час існують різні підходи до трактування економічної безпеки. Її розглядають як процес задоволення суспільних потреб; захист національних інтересів держави; економічну стійкість і стабільність; стан національної економіки, при якому країна забезпечує власний суверенітет; стан захищеності від певного виду загроз. Сучасні реалії ринкової економіки вимагають принципово нових підходів до формування та підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, а отже й забезпечення їх економічної безпеки.

У світлі новітніх наукових вимірів з'ясовано, що економічна безпека аграрних підприємств являє собою комплекс складних розгалужених процесів, методів, інструментів, важелів впливу на діяльність задля зростання економічної ефективності господарської діяльності суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим існує досить багато різних думок щодо складових економічної безпеки підприємств. Доведено, що економічній безпеці підприємств властиві певні особливості у регіональному зрізі їх формування й застосування щодо аграрного виробництва.

Запропонована модель форсайтної технології модернізації регіонального механізму забезпечення економічної безпеки в аграрних підприємствах дозволить більш ефективно визначати обсяги інвестицій, податкове навантаження на галузь виробництва та окремі підприємства, кредитування, амортизаційні відрахування тощо, що ефективно впливатиме на діяльність підприємства, а отже і забезпечуватиме його одну із основних цілей - економічну безпеку.

Ключові слова: економічна безпека, аграрні підприємства, природні умови, основні засоби, інформаційна безпека, фінансова безпека.

Viktoriiia HMYRIA

Associate Professor, Candidate of Science (Economics),
Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, Cherkassy State Business College

Volodymyr KUCHERENKO

General Director of Ukrvinprom Corporation, Candidate of Science (Economics), Senior
Lecturer at the National University of Food Technology,
Department of Economics, Accounting and Finance

ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AT THE REGION

Abstract

The purpose of this article is to study theoretical approaches to definition of economic essence and directions of economic security formation of agricultural enterprises at the region. Analysis of the theoretical aspects of the research object showed that currently there are different approaches to the economic security interpretation. It is considered as a process of meeting public needs, protection of the state national interests, the economic stability, the state of the national economy, in which the country provides its own sovereignty, a state of protection against a certain type of threats. Certain realities of a market economy require fundamentally new approaches to the formation and increase of efficiency of agrarian enterprises functioning, and thus ensure their economic security.

In the context of the latest scientific dimensions, it has been found out that the economic security of agricultural enterprises is a complex of sophisticated branched processes, methods, tools, levers of influence on activity for the purpose of increasing the economic activity efficiency of entities. In this regard, there are many different opinions regarding the components of enterprises economic security. It is proved that the economic security of enterprises is characterized by certain features in the regional context of their formation and application to agricultural production.

The proposed model Forsythe technology modernization of a regional mechanism of economic security at agricultural enterprises will allow to determine more efficiently the volume of investments, tax burden on the industry and crediting enterprises, depreciation deductions etc., which will effectively affect the activity of the enterprise, and hence ensure its basic - economic security.

Keywords: *economic security, agricultural enterprises, natural conditions, fixed assets, information security, financial security.*

JEL classification: Q1; R1; P25

Вступ

Актуальність теми дослідження визначається адаптацією підприємств до умов ринкового середовища, нестабільністю зовнішнього середовища й поглибленням внутрішніх загроз, що призводить до зниження рівня економічної безпеки аграрних підприємств, від якого залежать кінцеві результати господарювання, їх фінансовий стан і конкурентоспроможність.

Реалії ринкової економіки вимагають принципово нових підходів до формування й підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, а отже і забезпечення економічної безпеки, що актуалізує наукові дослідження із зазначених питань.

Обрана проблематика постійно входила в орбіту дослідницьких інтересів ряду вчених економістів, з-поміж яких варто виділити праці таких визнаних наукових авторитетів як В. Андрійчук, В.Власова, С. Власюк, В. Губенко, О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Кісіль, М. Коденська, М. Кропивка, Ю. Лузан, М. Малік, Ю. Нестерчук, В. Онегіна, Г. Підлісецький, О. Пестрецова, П. Саблук, І. Столярова, П. Стецюк, А. Чупіс, О. Шпикуляк,

М. Федоров, В. Юрчишин та ін. Високо оцінюючі їх зусилля та внесок у визначення сутнісних взаємозв'язків щодо проблем економічної безпеки аграрних підприємств, зауважимо, що сучасний контур діяльності аграрних підприємств і наявність відчутних прогалин і неврегульованих завдань потребують здійснення наукових розвідок щодо уточнення проблем забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств і пошуку дієвих практичних заходів їх розв'язання в регіоні. Актуальність і необхідність активізації й гармонізації у якісно нових методологічних вимірах модернізації економічної безпеки аграрних підприємств регіону окреслили мету наукового пошуку, його контур, завдання та архітектуру.

Мета дослідження

Метою статті є дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності та напрямків формування економічної безпеки аграрних підприємств регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження

Попередній аналіз теоретичних аспектів об'єкта дослідження показав, що в даний час існують різні підходи до трактування економічної безпеки. Її розглядають як процес задоволення суспільних потреб; захист національних інтересів держави; економічну стійкість і стабільність економічної системи; стан національної економіки, при якому держава не втрачає суверенітету; стан захищеності від певного виду загроз [1].

Економічна безпека як категорія економічної науки в наукових джерелах частіше згадується на державному рівні, проте на прикладі конкретної галузі, сільського господарства зокрема, вивчена не вичерпно.

У загальному вигляді, дослідження економічної безпеки на рівні підприємств вимагає подальшого аналізу з метою вивчення нових можливостей функціонування на ринку. Остаточний вибір щодо використання того чи іншого підходу або окремих його складових залишається за кожним підприємством і залежить від таких факторів як розвиток підприємства, види діяльності, можливості власників та ін.

Відзначимо, що принципове трактування економічної безпеки залежить від позицій її функціонування – статичної чи динамічної, зовнішньої чи внутрішньої, на рівні країни чи регіону [2].

У світлі новітніх наукових вимірів з'ясовано, що економічна безпека аграрних підприємств являє собою комплекс складних розгалужених процесів, методів, інструментів, важелів впливу на діяльність задля зростання економічної ефективності господарської діяльності суб'єктів господарювання.

У зв'язку з цим існує досить багато різних думок щодо складових економічної безпеки підприємств. Доведено, що економічній безпеці підприємств властиві певні особливості у регіональному зрізі їх формування та застосування щодо аграрного виробництва (рис. 1).

Сталий розвиток економіки держави безпосередньо залежить від поліпшення інвестиційного клімату, створення гарантованих умов для захисту прав власника та інвестора, підвищення корпоративної безпеки. Безпека ведення бізнесу (комерційна безпека), перш за все, є запорукою збереження національної безпеки країни, безпеки її економіки.

У той же час, аграрне виробництво є запорукою та гарантом продовольчої безпеки, без якої неможливо забезпечити населення життєво необхідними продуктами харчування.

В умовах ринкової економіки однією з найважливіших складових економічної безпеки є фінансова або фінансово-економічна безпека. Вона включає певний набір

внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання корпоративних ресурсів відповідно до напрямків діяльності [3].

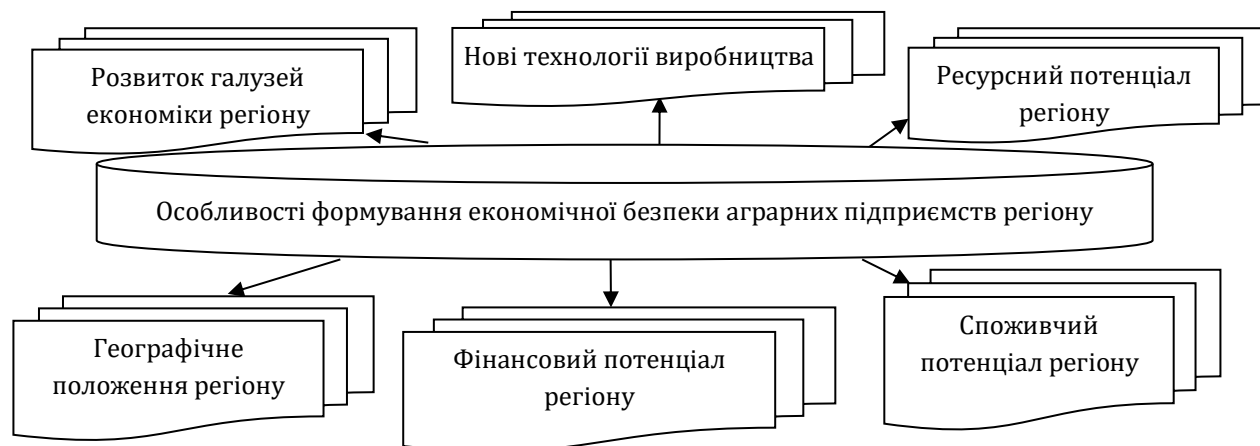

Рис. 1. Складові економічної безпеки аграрних підприємств

(складено авторами)

Простежено, що формування джерел фінансування аграрної діяльності представляє собою трансформацію нагромаджень і залучених фінансових і інших активів. На практиці ці ресурси вилучаються із простого виробництва й включаються в процес розширеного відтворення.

Основними джерелами є власні (прибуток і амортизаційні відрахування), залучені й запозичені ресурси (кредити банків). Високі ризики стримують, а для деяких товаровиробників унеможливають, залучення додаткових фінансових ресурсів. Обмеженість доступу до фінансових коштів підсилює та загострює конкуренцію між аграрними виробниками, що супроводжується зростанням цін на певні ресурси й негативно впливає на активність виробників, а отже і обмежує їх економічну безпеку.

Виявлені генератори фінансування діяльності аграрних підприємств регіону розглянемо на прикладі Черкаської області (табл. 1).

Встановлено, що вирішальну роль у структурі джерел фінансових ресурсів в аграрному виробництві Черкаської області відіграють доходи від реалізації аграрної продукції, тобто самофінансування, а також банківські кредити.

Таблиця 1. Структура джерел фінансових ресурсів в аграрному виробництві Черкаської області, в 2015-2018 рр.

Джерела фінансових ресурсів	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Дохід від реалізації аграрної продукції, млн. грн.	331,2	535,4	316,8	567,6
%	45,8	64,1	39,3	79,5
Банківські кредити, млн. грн	105,2	100,3	132,5	125,6
%	14,5	12,0	16,4	17,5
Бюджетні кошти, млн. грн	286,5	298,7	356,4	20,5
%	39,7	23,9	44,3	2,8
Всього, млн. грн	722,9	834,1	805,7	713,7
%	100	100	100	100

Водночас бюджетні кошти залишаються важливим джерелом фінансування аграрного виробництва. Виявлено, що кошти різних суб'єктів господарювання залучаються на умовах: спільного вирощування аграрної продукції, лізингу, безпроцентної позики, суборенди землі, кредитування під майбутні врожаї, проведення науково-дослідної роботи у рослинництві й тваринництві [4].

Зафіксовано, що сучасна ситуація забезпечення фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств регіону формувалася під дією таких чинників: зміна структури та джерел залучення фінансових ресурсів; відносно зменшення платоспроможного попиту на аграрну продукцію у зв'язку зі зміною цін на фінансові ресурси; зміна структури попиту і його невідповідність потужностям фінансових пропозицій, а отже і формуванню відповідного стану фінансової стійкості.

Фінансова стійкість аграрних підприємств відображає його платоспроможність при дотриманні умови фінансової рівноваги між власними й залученими коштами. Фінансова стійкість є основою забезпечення економічної стійкості та безпеки. Значна частка (36 %) підприємств аграрного сектора Черкаської області є фінансово нестійкими (табл. 2).

Таблиця 2. Фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств Черкаської області у 2018 році, %

Організаційно-правова форма підприємства	Тип підприємства за рівнем стійкості			
	Нестійкий	З критичним рівнем стійкості	З нормальним рівнем стійкості	З високим рівнем стійкості
Господарські товариства	10	1	3	10
Приватні підприємства	10	1	3	14
Сільськогосподарські кооперативи	10	0	1	10
Фермерські господарства	6	0	3	18
Всього	36	2	10	52

Джерело: розраховано автором за даним Управління агропромислового розвитку Черкаської області

Більша частка фінансово стійких підприємств зафіксована серед приватних, особливо фермерських господарств. Це обумовлено тим, що їх власники мають право особисто контролювати вкладення капіталу в різні сфери виробництва й розподіляти кошти між основними виробничими фондами (відшкодування, споживання та нагромадження), у разі необхідності маючи змогу обмежувати особисте споживання [5].

Для впровадження дієвого механізму формування економічної безпеки й стійкості підприємств важливо ідентифікувати та систематизувати основні фінансові проблеми, що визначають їх рівень. Основними проблемами можна вважати: обмеженість фінансових ресурсів як за бюджетними програмами, так і за рахунок реалізації аграрної продукції за ринковими цінами; відсутність чіткої системи страхування аграрних ризиків (на сьогодні, в Україні лише 3 % застрахованих підприємств); обмеженість доступу до кредитних ресурсів (незважаючи на державну підтримку сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення кредитів, їх потреба не задовольняється в повному обсязі).

Подолання проблем вимагає значних фінансових впливів (зокрема на придбання сучасних основних засобів, вдосконалення технологій виробництва). Однак, поряд із фінансово затратними заходами слід виділити й такі, що не вимагають суттєвих інвестицій. До них належать, наприклад, вдосконалення управлінських процесів, оптимізація галузей сільськогосподарського виробництва в межах господарської діяльності підприємств. Загалом, такі вдосконалення технологічного процесу дають змогу значно заощадити кошти в майбутньому, що, в свою чергу, знизить рівень залежності сільськогосподарських підприємств від зовнішніх джерел фінансування [6].

Реалії ринкової економіки являють собою комбінацію загроз і можливостей і є вирішальними складовими в системі забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств регіону. У зв'язку з цим пропонуємо розглядати формування економічної безпеки на рівнях макро-, мезо- і мікросередовища на основі форсайтної моделі (рис. 2).

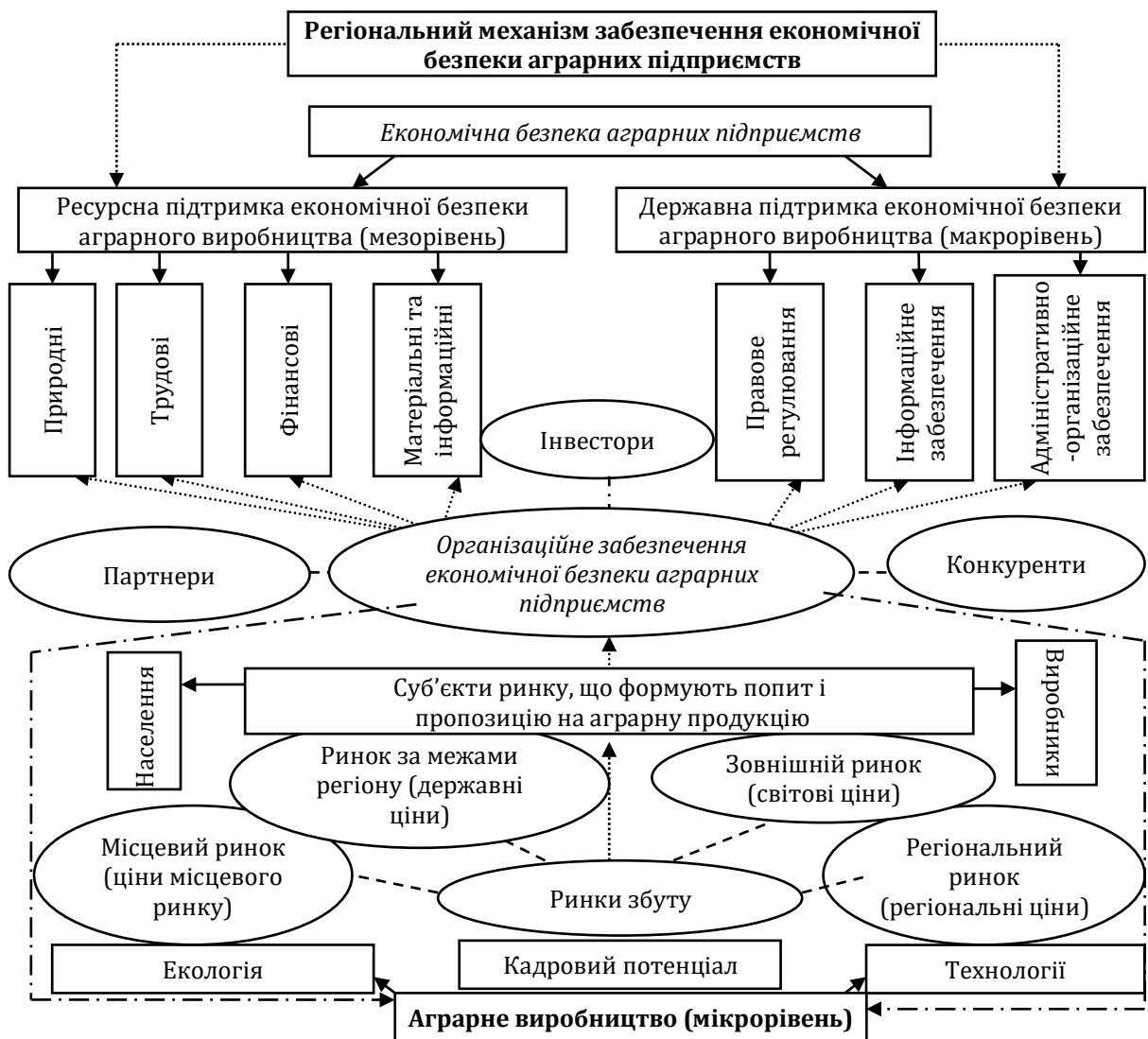

Рис. 2. Забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств на рівнях макро-, мезо- і мікросередовища на основі форсайтної моделі (розроблено авторами)

Висновки та перспективи подальших розвідок

Запропонована модель форсайтної технології модернізації регіонального механізму забезпечення економічної безпеки в аграрних підприємствах дозволить більш ефективно визначати обсяги інвестицій, податкове навантаження на галузь виробництва й окремі підприємства, кредитування, амортизаційні відрахування тощо, що ефективно впливатиме на діяльність підприємства, а отже і забезпечуватиме його одну із основних цілей – економічну безпеку. Підсумовуючи вище наведене, слід відмітити, що аграрні підприємства мають специфічні особливості формування власної економічної безпеки, які проявляються через окремі її цілі. Досягти достатнього рівня економічної безпеки аграрних підприємств можливо за рахунок створення ефективного механізму реалізації господарської діяльності шляхом формування таких інструментів – врахування фінансової безпеки як невід’ємної складової економічної безпеки через фінансові інструменти стимулювання аграрних виробників (гнучка податкова політика, інвестиційна привабливість галузі, державна фінансова підтримка, пільгове кредитування банками); підвищення рівня формування й використання ресурсного потенціалу аграрних виробників, включаючи землю, відповідно до їх нормативної потреби (підтримка вітчизняного виробника основних засобів для аграрних виробників

(трактори, сівалки, комбайни, тощо)); залучення сучасних інновацій у виробництво аграрної продукції. Впровадження вищезазначених заходів забезпечить ефективне функціонування аграрних підприємств, підвищення рівня їх конкурентоспроможності і посилить їх економічну безпеку.

Список літератури

1. Жураківський Є.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки аграрної галузі в умовах інституційних трансформацій. *Агросвіт*. 2015. №12. С. 63 – 70.
2. Безус Р.М., Дуброва Н.П., Пашченко С.О. Фінансово-економічна безпека аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. - URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5412>
3. Губені Ю.Е., Біттер О.А., Бондарчук В.В. та інші. Економічна реформа – очима села: 20 років потому. Результати та аналіз повторного соціологічного опитування / за ред. проф. Ю. Губені. Львів: НВФ «Українські технології», 2017. 94 с.
4. Розвиток сільського господарства Черкаської області. Статистичний збірник Черкащини. Черкаси: Управління АПК Черкаської області, 2018. 345 с.
5. Економічна реформа - Очима села: 20 років потому. URL: <https://www.facebook.com/ekrefpost>.
6. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства. Поняття, сутність, принципи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 675–679.
7. Суханова А. В. Основні складові та принципи економічної безпеки аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 97-103.
8. Гавриленко О. В. Моніторинг і контроль фінансової стійкості та стану економічної безпеки аграрного підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 24–31.

References

1. Zhurakivskiy, Ye.S. (2015). «Conceptual principles of ensuring economic safety of the agrarian sector in the context of institutional transformations». *Ahrosvit*. Issue 12, pp. 63 - 70.
2. Bezus R.M., Dubrova N.P., Pashchenko S.O. (2016). Finansovo-ekonomichna bezpeka ahrarnoho sektoru [Financial and economic security of the agricultural sector]. *Efektivna ekonomika*. no. 12. - Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5412>
3. *Ekonomichna reforma – ochyma sela: 20 rokiv potomu: Rezultaty ta analiz povtornoho sotsiologichnoho opytuvannia* [Economic reform - eyes of the village: 20 years later. Results and analysis of a repeated sociological survey]. (2017). In Hubeni, Yu.E. (ed.). NVF «Ukrainiski tekhnolohii». Lviv, Ukraine.
4. (2018). Rozvytok sil's'koho gospodarstva Cherkas'koyi oblasti [Development of agriculture of Cherkasy region]. *Statystychnyy zbirnyk Cherkashchyny. Cherkasy: Upravlinnya APK Cherkas'koyi oblasti*. 345 p.
5. Ekonomichna reforma - Ochyma sela: 20 rokiv potomu. [Economic reform - eyes of the village: 20 years later]. Available at: <https://www.facebook.com/ekrefpost>.
6. Prus, N. V. (2014). «The system of economic security of the enterprise. Concept, essence, principles», *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*. Issue 2, pp. 675–679.
7. Sukhanova A. V. (2019). «The main components and principles of economic security of agricultural enterprises». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. Vol. 4. № 2, pp. 97-103.
8. Havrylenko, O. V. (2019). «Monitoring and control of financial stability and state of economic security of agrarian enterprise». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2019. Tom 4. № 2. S. 24–31.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2019 р.